

В ОБ'ЄКТИВІ: ОБРАЗ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИХ АЛЬМАНАХАХ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті розглядаються особливості упорядкування та видання південноукраїнських літературних альманахів початку ХХ століття, акцентується увага на спробі видавців та письменників охарактеризувати свого потенційного читача з точки зору його приналежності до когорти української інтелігенції. Визначившись з образом та мистецькими запитами своєї аудиторії, зупинившись на твердженні, що в них «читач інтелігентний», автори альманахів «З-над хмар і долин» (Одеса, 1903), «З потоку життя» (Херсон, 1905) та меншою мірою «Перша ластівка» (Херсон, 1905) почали активно зображувати в художніх творах прототип українського інтелігента.

Отже, головними героями прозових творів південноукраїнських альманахів постають впевнені в собі, інтелектуально підковані люди, яких не обтяжують матеріальні проблеми. Здебільшого це представники творчої сфери (художники, письменники, театральні актори), які легко орієнтуються в краєвих зразках європейського мистецтва й готові своїм прикладом змінювати країну. Не зовсім точно визначивши віртуальний, ідеально-бажаний образ свого потенційного читача, автори альманахів Півдня за допомогою модерністичних художніх засобів перенесли його у свої твори.

Ключові слова: літературний альманах, автор, видавець, інтелігенція, символ, орієнтир.

Постановка проблеми. Нестабільність української періодичної преси, цензурні утиски художніх книжок призвели до того, що белетристичні альманахи та збірники на початку ХХ ст. стали практично єдиним засобом для існування та розвитку національного красного письменства. Тому сам процес становлення нової української літератури невід'ємно пов'язаний і аналізується науковою спільнотою в природному контексті виходу альманахів.

Крім перших реалістичних книжок, що передовсім відображали традиції критичного реалізму, який був характерним для української літератури під кінець ХІХ ст., усе активніше починають виходити у світ альманахи естетського, модерністичного характеру, які описують тодішні пошуки «нової естетики» в літературі. По суті, ці альманахи, з легкої руки М. Вороного, М. Коцюбинського та М. Чернявського, закликали до «мистецтва заради мистецтва», були спробою пошуку нових естетичних засобів і прийомів, де автор, видавець і навіть читач виступали в ролі своєрідних експериментаторів. Однак, незважаючи на певну увагу наукової спільноти до питання ролі окремих видавців, упорядників та авторів альманахів, проблеми дослідження художнього зображення життя української інтелігенції у творах першої половини ХХ століття, які було опубліковано в збірниках півдня, лишаються маловідомими передусім для широкого загалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на появу окремих наукових розвідок та досліджень, присвячених альманахам півдня України, зокрема дослідженню образу української інтелігенції, що зображений у творах цих видань, до комплексного дослідження окресленої наукової проблеми науковці не вдавалися. Дослідження враховує науковий доробок І. Бойка, Ф. Погребенника, В. Погребенника, М. Смирнова-Сокольського. Під час написання роботи також використано студії літературознавців Н. Калениченко, М. Плевака, О. Рябініна-Скляревського, Ю. Коваліва, М. Возняка, С. Єфремова, В. Дурдуківського, К. Копержинського.

У зв'язку з розлогим переліком діячів, про яких ідеться у роботі, особливого інтересу набирає залучення невідомих та маловідомих архівних матеріалів, що увиразнюють постаті осіб, причетних до видання південноукраїнських альманахів. Цим пояснюється використання та цитування епістолярію, мемуарів, нотатних записів упорядників та видавців літературних збірників, зокрема Д. Марковича, О. Русова, Д. Мордовця, М. Коцюбинського, М. Чернявського.

Мета статті – дослідити особливості художнього зображення українського інтелігента початку ХХ століття на сторінках південноукраїнських альманахів «З-над хмар і долин» (Одеса, 1903), «З потоку життя» (Херсон, 1905), «Перша ластівка» (Херсон, 1905).

Виклад основного матеріалу. Питання вивчення свого потенційного читача і, відповідно до його очікувань та запитів, визначення ідейно-тематичного аспекту творчого задуму для художнього твору давно турбувало українських письменників та критиків. Якщо С. Єфремов був переконаний, що аудиторією сприйняття української літератури насамперед мав бути «читач з народу», то М. Вороний і більшою мірою М. Коцюбинський та М. Чернявський орієнтувалися на «нового, інтелігентного читача». Як зауважують дослідники, модерністські твори потребували чутливого й вдумливого ідеального реципієнта, обізнаного з творами світової літератури, здатного відшукати інтертекстуальні паралелі, алюзії, котрими наповнені тексти модерних авторів, зокрема Лесі Українки чи Михайла Коцюбинського. Однак такого читача в реальному житті початку ХХ століття, зокрема на півдні України, практично не було. Дослідниця Г. Соловій констатувала: «Очевидно ідеальний читач модерністських текстів жив у текстах, але в реальності його віднайти було важко. Творам модерністів довелося чекати на власного ідеального читача протягом століття [11, 97]». Український читач на початку ХХ ст. був далеким від «ідеального», він часто не розумів глибини авторського задуму та в переважній більшості своїй був переобтяжений матеріальними проблемами, що не давало достатньо часу і зусиль сповна зануритися в художню літературу. Більше того – можна припустити, що до певної міри навіть професійні критики не розуміли і не сприймали «відкритості» модерністських текстів, котрі не те що не давали відповідей на жодні запитання, а ще й ставили перед експліцитним читачем цілий ряд нових проблем, вирішення яких не забезпечувала пануюча мораль та ідеологія.

Аналізуючи художні твори початку ХХ століття, зокрема малу прозу, що була подана упорядниками до південноукраїнських літературних альманахів, можна констатувати: прагнучі мати ідеального інтелігентного читача, модерністи зображували його прототип у своїх творах, часто ідеалізуючи образ того, хто потенційно повинен був потрапити під вплив літератури.

Новаторами в переорієнтації тем для художньої творчості, зокрема в питанні посилення ролі й образу «наших інтелігентних людей» стали М. Вороний (з його відомою відозвою в «Літературно-науковому віснику» 1901 року та виданням в Одесі альманаху «З-над хмар і долин» [3]) та М. Коцюбинський з М. Чернявським зі своїм баченням жанрово-тематичного оновлення літератури, що відобразилося на практиці в книжці «З потоку життя» [2] та, меншою мірою, у «Першій ластівці» [9]

Важливим закликом до новаторства в українському літературному процесі на початку ХХ ст. став лист М. Коцюбинського та М. Чернявського, адресований українським письменникам 1903 р. Упорядковуючи альманах «З потоку життя», який мав би складатися виключно з творів на сучасні теми, бути цілком присвяченим інтелігенції та засвідчити здатність української літератури реагувати на нові європейські віяння в мистецтві, М. Коцюбинський та М. Чернявський у лютому 1903 року розіслали І. Франкові, В. Стефаникові, О. Кобилянській, І. Нечуєві-Левицькому, О. Маковою, М. Старицькому, Л. Яновській, І. Липі, В. Щурату, Панасу Мирному та іншим українським письменникам листи майже одного змісту, у яких повідомляли про намір «видати літературний збірник (поezії, новели, повісті, драматичні твори), у якому хотілось би помістити нові, ніде не друковані твори переважно з життя сучасної інтелігенції, а також на теми соціальні, психологічні, історичні та ін. ... [6, 338]».

Оригінали деяких із цих листів зберігаються в архіві відділу рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Примітно, що, підписані обома упорядниками альманаху, вони, однак, написані рукою М. Коцюбинського. У зверненні упорядники просили письменників показувати «вірний малюнок різних сторін життя усіх, а не лише якоїсь верстви суспільства», натякаючи на селянство.

Так, листом від 16 лютого 1903 року М. Коцюбинський і М. Чернявський запросили до участі в альманасі «З потоку життя» І. Франка, який основний текст запросин надрукував у рубриці «Хроніка» березневої книжки «Літературно-наукового вісника» за 1903 рік (ст. 216-217). Свою мету письменники пояснювали так: «Останніми часами літературний рух на Вкраїні стає помітно жвавішим. Про се свідчать і зріст літературної продукції, і збільшення видавничої діяльності, і розповсюдження української книжки не тільки серед народних мас, але й в інтелігентних сферах...».

Треба сказати, що відома на той час літературна спільнота ініціативу видавців альманаху «З потоку життя», яка загалом відповідала стратегічному завданню (зокрема була покликана дбати про повноформатність українського письменства) зустріла амбівалентно. Так, письменниця і громадська діячка родом з Чернігівщини, яка написала понад 100 оповідань, повістей та романів, Любов Яновська (1861–1933) у питанні про обсяги української літератури, її читача солідаризувалась з упорядниками збірника «З потоку життя», зауваживши, що власне Коцюбинський своєю художньою творчістю вже давно подолав стереотип про те, що «малороссийская книжка только для народа [5, 378]».

Натомість Панас Мирний, отримавши листа з проханням долучитися своєю творчістю до альманаху, взагалі висловив занепокоєння самою ідеєю створити книжку із творів про життя інтелігенції. «Невже то ви геть зовсім зречетеся творів з життя селянського, – того життя, що виробило нашу живу мову, що давно заснувалося і ще й досі дає свої живі оригінальні зразки своїх типів, а не общечоловіків?». Якщо для М.Коцюбинського питання: «Чи є у нас своя шляхта?», – мало однозначну, ствердну відповідь, то Панас Мирний з цього приводу вагався: «Що ж до нашої інтелігенції, то її ще досі не було, вона ще тільки починає складатися, та й то, вихована іншою школою, вона досі не подала таких яскравих зразків, щоб їх можна було назвати своїми, оригінальними... Через те і література не захоплювала їх, бо нічого було захоплювати». Далі Панас Мирний зауважує, на його думку, найприкметніше: «Чи варто... тягти досі нашу живу літературу на диби високих матерій [...] коли б ваш захід видати збірник задля інтелігенції і тільки з життя її, – не подав у світ такої страви, що нею тільки смакували б одні і геть-то завзяті народолобці [4, 356-357]».

Ще один класик української літератури І. Нечуй-Левицький, загалом погоджуючись із видавцями майбутнього альманаху щодо тематики українського письменства, об'єкта його зображення (а це – «усі верстви, усе життя, усіх людей, які тільки є на території українського плем'я [5, 14]»), у міркуваннях щодо читачької аудиторії певною мірою перегукувався з Панасом Мирним: «Селяни, тільки й читають з цікавістю ті утвори, де обписується їх життя, й, певно, позіхали з нудьги, якби їм довелось читати якогось, наприклад, «Кіна, або Генія розпусти» або хоч би й «Євгенія Онегіна». Так, надіюсь, позіхає з нудьги і наша просвічена верства, як читає утвори про народ... [5, 14]».

Однак, орієнтуючись на літературні смаки «нового», «інтелігентного читача» та дискутуючи з цього приводу з представниками народницької школи, М. Коцюбинський не звернув уваги на той факт, що насправді, як зазначила дослідниця С. Павличко, саме інтелігенція і була читачем книг для народу і про народ. А на етапі підготовки до друку альманаху «З потоку життя» далеко не кожен читач був готовий побачити свій прототип у літературі.

На неправильну оцінку свого потенційного читача упорядниками збірника вказує також літературознавець Я. Поліщук: «Ініціатори нового альманаху мріяли про такого імпліцитного читача, котрий мав би стати поціновувачем літератури найвищої проби, і цю свою мрію вони проектували на конкретну історичну ситуацію, сподіваючись мобілізувати наявні літературні сили [10, 95]».

Зрештою, у листі-відповіді Коцюбинський запевнив Панаса Мирного, що не мав «на меті взагалі зрестися творів з життя селянського», що лише прагнув «звернути увагу наших літературних сил на інші верстви суспільності, на інтелігенцію, фабричних робітників, військо, світ артистичний і т.п. [4, 358]».

Реалізувати свій задум Коцюбинський до кінця не зміг, адже, по суті, «не передбачав заперечення «старого», «студій життя простонародного», іншими словами домінуючої традиції, а всього-на-всього хотів розширити її рамки [8, 111]». Такої ж думки дотримується і дослідник Я. Поліщук, який назвав видавничу ініціативу Коцюбинського та Чернявського «абстрактною, до того ж пом'якшеною евфемізмами програмою» – лише «проектом упровадження національного модернізму». А м'який стиль заклику авторів працювати з темами «нової літератури» вчений пояснює тим, що упорядники брали до уваги консервативні переконання частини адресатів та хотіли уникнути гострої полеміки поміж прихильниками старого та нового стилів.

Власне, м'який стиль звернення й неготовність частини авторів писати про інтелігенцію і для інтелігенції стали на заваді повноцінній реалізації поставленої мети, хоча як спроба «пробудити» українську автору звернення упорядників збірника «З потоку життя» відіграло помітну роль.

Аналізуючи спочатку звернення Вороного до українських письменників, а потім Коцюбинського та Чернявського, дослідниця С. Павличко слушно зауважила, що як у всіх попередніх літературних виданнях такого типу, які декларували певний новий «напрямок», такого напрямку насправді не виявилось. Збірник репрезентував, по суті, більшість сучасних українських письменників.

Попри неоднозначну оцінку ідейного спрямування майбутнього альманаху «З потоку життя», більшість авторів, яким Коцюбинський та Чернявський відправили лист-прохання подати до друку свої твори, відповіли згодою. З яскравих представників тогочасного літературного процесу відмовився взяти участь у збірнику лише Б. Грінченко, до якого після спільного видання альманаху на згадку про П. Куліша «Дубове листя» (Київ, 1903), з пропозицією звернулися упорядники херсонського збірника. Ідею «З потоку життя» Грінченко вважав «аристократичною», такою, від якої «пахне устрицями». Звинувачував альманах у «панстві» також бібліограф М. Комаров.

Загалом, на заклик відгукнулися чимало початківців, а також відомих літераторів. В альманасі «З потоку життя» було опубліковано твори І. Франка «Стріли», Лесі Українки «Було се за часів святої Германдиди», М. Вороного «Осокори», «Пустоцвіт», Б. Грінченка «Хвилі», І. Нечуй-Левицький надрукував присвячене М. Лисенкові оповідання «Гастролі», а О. Кобилянська – новелу «Ідеї». Сам же М. Коцюбинський вмістив у збірнику поезію в прозі «З глибини», а М. Чернявський опублікував декілька літературно-психологічних малюнків: «Низова течія» (із щоденника), «Легенда сокола», «З морського альбому».

Збірник «З потоку життя», який мав продовжити збагачення українського письменства новими творами, поряд із прозою, написаною в традиційній манері, такою, скажімо, як «Гастролі» І. Нечуя-Левицького, вмістив позначене феміністичними настроями оповідання О. Кобилянської «Ідеї», оповідання М. Чернявського «Низова течія. Із щоденника», в якому задекларовані принципи модерністичної літератури, «Два дні з життя» Л. Яновської, «Силует» Грицька Григоренка та оповідання М. Коцюбинського «З глибини: Хмари. Утома. Самотність», яке так імпонувало молодому музичному, зорієнтованому у своїй творчості на естетизацію якщо не зневіри й смерті, то розчарування.

При настроєвій несумісності окремих творів, уміщених в обох альманахах, переважну більшість із них об'єднувало прагнення героїв віднайти власне «Я». Що, між іншим, відповідало творчому задуму упорядників. Своєрідним орієнтиром тематики й стилю альманаху було перше ж уміщене до нього оповідання Л. Яновської «Два дні з життя». Воно стало цікавою спробою творчої відповіді на тематику, запропоновану упорядниками, – життя інтелігенції. В оповіданні розповідається лише два епізоди – про два дні з життя сім'ї нової української інтелігенції – «сина вільного простору, безхмарного неба, ясних днів південного степу» Миколи Павловича та його дружини художниці-самоучки Ганни Михайлівни.

Автор починає твір з опису поміркованого життя цієї успішної української сім'ї. Чоловік займався господарством, «мав по горло справ біля орачів, молотильні та тютюну», а його дружина не менше справ мала «по льоху та біля садовини», у вільний час вона малювала. Автор деталізує: особливо вона любила малювати восени. «Енергія одного підтримувала другого, нагайна, спішна праця йшла весело», – пише Л. Яновська. Але з часом чоловік почав помічати, що його дружина «замикається в собі», зітхає, у неї вже «не горять очі», вона без натхнення сприймає спілкування з ним та навіть недостатньо часу приділяє своїй чи не єдиній розраді – доньці Олесі.

За сюжетом, у пошуках нового натхнення для життя Ганна просить чоловіка хоча б на півроку поїхати з нею до Петербурга, де вона мріяла вступити в академію мистецтв. Перевантажений роботою по господарству, чоловік не сприйняв ініціативи дружини. «Намалювавши десяток карявих верб, два десятка заїдених кушів, та п'ятсот тисяч очеретів,

ти вважаєш себе талантом? У такім разі я нагадаю вам, що – крім тих ганчірок, якими ви завішали усі стіни, – маєте чоловіка, дочку, за спокій та щастя яких ви даєте відповідь перед своєю совістю, що яким би величезним не був ваш талант, обов'язки до двох людей, що доручили вам свою долю, ще більші». Авторка виводить на перший план картину зародження хрестоматійного конфлікту: відчуття творчої наснаги й сил творити мистецтво та необхідність виконувати буденні побутові обов'язки.

Ганна не заспокоїлась і при нагоді показала картини відомому художнику, який залюбки дав їй кілька порад з удосконалення майстерності малювання та порадив переїхати в Петербург. Ревнивий чоловік зрозумів ці поради як залицання. Він брутально образив дружину, не відпустив її на навчання. Так закінчується перший із зображених у творі «днів життя».

Епізоди другого дня цієї сімейної пари автор зображує після тривалого часового відрізу – через 10 років. Дружина залишилась вдома, нікуди не поїхала й перестала малювати. Вона тяжко хвора на сухоти й чоловік має намір відправити її на лікування в Ніцу, а потім в Італію. Ганна Михайлівна попросила взяти з собою вже дорослу доньку, але швидко в ній розчарувалась. Донька, на думку матері, «черства як і чоловік», вона не помічала прекрасного – неба, землі, пташок. Кульмінацією другого дня з життя можна вважати епізод, у якому Ганна на пероні відмовляється їхати на лікування. Вона гостро згадала те, як 10 років тому чоловік не відпустив її на навчання, «вбивши душу». Тепер героїня зважується вбити своє тіло.

Н.Шумило назвала уміщене до збірника оповідання «Два дні з життя» «цікавим з погляду вивчення психології поведінки обдарованої жінки [12, 53]» та порівняла його з уміщеною до збірника новелою О.Кобилянської «Ідеї», в якій ідеться про значення матеріального й ідеального в житті людини, зокрема емансипантки.

Замальовка Грицька Григоренка «Силует» також цілком відповідала ідейному задуму упорядників. Автор у модерному стилі зображує інтимний епізод повернення чоловіка й жінки додому після вистави в театрі. «Вони вийшли удвох із театру, в вухах ще бриніла чарівна музика, а холодна ніч одразу обгорнула їх, і танки зірок обступили їх навкруги...» – так описує момент зародження нових стосунків Григоренко [2, 89].

«А, знаєте, моя жінка – чудова людина: вона мені все дозволяє... а ваш чоловік... здається... він ревнує вас... – він напружно засміявся...

Вона спалахнула:

– Ні, ні, він не такий, та і я не така!.. Тільки, ради Бога, не треба всіх цих слів, – хіба не бачите ви, не чуєте, що ця ніч, ця священна тиша здригнулась і жажнулась, як ви це сказали...

Вона замовкла [2, 90]».

Автор зображує цикл діалогів двох самодостатніх українських інтелігентів, які після тривалих вагань зважуються на зраду. Хоча й не тілесну, а духовну.

Тонкість сприйняття ситуації читачем – у деталях. Була ожеледиця, тому герой попросив, щоб дівчина взяла його за руку. Вона, натомість, лише «сперлась на його жорсткий суконний рукав».

– Стривайте! – і заспівала серед вулиці.

Після того, як вона заспівала, він мовчки і «пильно дивився на неї, затаївши дух».

– Чому ви не завжди такий?

– Тому, що життя...

– Не треба, не треба казати... – і вона подзвонила біля дверей своєї хати...

Він zostався спокійний...

– Ні, такої хвилини не буде другої, – подумав він...»

Новизна оповідання «Силует» передовсім полягала в прагненні автора відтворити найтонші імпульси почуттів, підсилених враженнями від театральної вистави. Н.Шумило назвала «Силует» найдосконалішим художнім твором із усіх, уміщених в альманасі [12, 53].

І. Нечуй-Левицький запропонував для альманаху два взаємопов'язаних твори – «На гастролях в Микитянах» і «Гастролі». З огляду на великий обсяг поданих до збірника праць упорядники змушені були подати до друку лише «Гастролі», послабивши адекватність

первісного авторського задуму. Власне, написаний у народницькому стилі твір між тим цілком відповідав ідейному задуму упорядників, адже розкривав нетиповий для української прози мотив подружньої зради в родині українських інтелігентів. Намагаючись працювати в запропонованому видавцями «З потоку життя» напрямі (оновити тематичний фонд національної літератури), І. Нечуй-Левицький традиційно залишився вірним собі у виборі позитивних героїв, адже українець у нього зображений із поетичною душею, з хорошим почуттям гумору, вірний чоловік та люблячий батько. Автор змальовує помірковане, часом нудне життя української творчої інтелігенції, в основу якого покладено інтригуючу зав'язку традиційного для української літератури «любобного трикутника», в основі якої подружня зрада.

Висновки. Прагнучи досконало вивести новий образ українця ХХ ст., який, крім інтелекту, повинен бути наділений відчуттям патріотизму та всіма позитивними чеснотами, а також орієнтуватися в сучасних віяннях європейського мистецтва, українські письменники залюбки відгукнулися на запрошення упорядників південноукраїнських літературних альманахів подати до друку твори «про інтелігенцію і для інтелігенції». Однак, потенційно не точно вишивши свого «ідеального читача», автори альманахів Півдня перенесли його бажаний образ на сторінки своїх художніх творів.

Список використаної літератури

1. Гундорова Т. Проявлення слова: дискурсія раннього українського модернізму / Тамара Гундорова. – Вид. друге, перероб. та доп. – К.: Критика, 2009. – 448 с.
2. З потоку життя: Альманах / Упоряд. М. Коцюбинський, М. Чернявський. – Херсон: Друкарня О.Д. Ходушиної, 1905. – 282 с.
3. З-над хмар і долин: Український альманах (Збірник творів сьогочасних авторів) / Упоряд. М. Вороний. – Одеса: Друкарня А. Соколовського, 1903. – 252 с.
4. Коцюбинський М. Твори: в 6 т. / М. Коцюбинський. – К.: Вид. АН УРСР, 1961-1962: Т. 3. Карманський-Мочульський. – 480 с.
5. Коцюбинський М. Твори: в 6 т. / М. Коцюбинський. – К.: Вид. АН УРСР, 1961-1962: Т. 4: Науменко-Яновська. – 398 с.
6. Коцюбинський М. Твори: в 6 т. / М. Коцюбинський. – К.: Вид. АН УРСР, 1961-1962: Т. 5: Листи (1886-1905). – 464 с.
7. Листи до Михайла Коцюбинського / [упоряд. та комент. В. Мазного]. – Ніжин: Чернігівські береги, 2003. – Т. 4. – 398 с.
8. Павличко С. Теорія літератури / Передм. Марії Зубрицької. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 679 с.
9. Перша ластівка: Альманах молодих українських письменників / Упоряд. і вступ. ст. М. Чернявського. – Херсон: Друкарня О.Д. Ходушиної, 1905. – 290 с.
10. Поліщук Я. І ката, і героя він любив... (Михайло Коцюбинський. Літературний портрет). – К.: Академія, 2010. – 304 с.
11. Соловій Г. Ідеальний чи інфантильний? До питання про читача українського модернізму / Г. Соловій // Вісн. Сум. держ. ун-ту. Сер. Філол. науки. – 2003. – № 1. – С. 94-99.
12. Шумило Н. Під знаком національної самобутності: Українська художня проза і літературна критика ХІХ – поч. ХХ ст. / Н.Шумило. – К.: Задруга, 2003. – 354 с.

References

1. Solovij, G. (2003). Perfect or infantile? On the Ukrainian modernism reader. *Visnyk Sums'koho derzhavnogo universytetu. Seriya Filolohichni nauky (Bulletin of Sumy State University)*, 1, 94-99 (in Ukr.)
2. *From above the clouds and valleys Ukrainian almanac. Collected Works immediates. Compilation. M. Crow (1903)*. Odessa: Typography A. Sokolovsky (in Ukr.).
3. *From the stream of life. Compilation. M. Kotsyubinsky, M. Cherniavsky (1905)*. Kherson: Typography OD Hodushynoyi (in Ukr.).
4. *The first swallow. Almanac young Ukrainian writers. Compilation (1905)*. Kherson: Typography OD Hodushynoyi (in Ukr.).
5. Kotsyubinsky, M. (1961-1962). *Works. T.5*. Kyiv: Type. USSR (in Ukr.).
6. Kotsyubinsky, M. (1961-1962). *Works. T.4*. Kyiv: Type. USSR (in Ukr.).
7. Kotsyubinsky, M. (1961-1962). *Works. T.3*. Kyiv: Type. USSR (in Ukr.).
8. Polishchuk, Y. (2010). *And executioner, and he liked the hero (Michael Kotsjubynsky. Vignette)*. Kyiv: Academy (in Ukr.).
9. Pavlichko, S. (2002). *Theory of Literature*. Kyiv: Edition Pavlichko Salome "Fundamentals" (in Ukr.).
10. Shumylo, N. (2003) *Under the sign of national identity: Ukrainian fiction and literary criticism XIX – early XX century. The twentieth century*. Kyiv: Zadruha (in Ukr.).

11. Hundorova, T. (2009) *Manifestation words: discourse early Ukrainian modernism*. Kyiv: Criticism (in Ukr.).
12. *Letters to Kotsiubynskyi* (2003). In: B. Maznyi. Nizhyn: Chernih (in Ukr.).

LUBCHAK Vadym Mikhailovich,

Postgraduate Student at the Department of Ukrainian Literature of the 20th Century
Shevchenko Institute of Literature National Academy of Sciences of Ukraine
e-mail: vadlub@gmail.com

FOCUS ON IMAGE OF OF INTELLECTUALS IN THE SOUTH ALMANAC EARLY XX CENTURY

Abstract. Introduction. *The early twentieth century sees the beginning of aesthetically-driven, modernistic almanacs, which denote the search for "the new aesthetics" in literature. In essence, these almanacs, as envisioned by Mykola Vorony, Mykhailo Kotsiubynsky and Mykola Cherniavsky, endorsed 'art for art's sake'. They represented attempts to find new aesthetic tools and techniques, allowing experiments of a particular kind for authors, publishers, and readers. However, despite some attention on behalf of the scientific community to the role of individual almanac publishers, authors, and compilers, the issue of Ukrainian intelligentsia's artistic representation in the literature of the first half of the twentieth century, which was published in the Southern almanacs, remain largely unknown to the public.*

Purpose. *The purpose of the following article is to explore the features of artistic representation of Ukrainian intelligentsia on the pages of Southern Ukrainian almanacs of the early twentieth century, namely "Z-nad khmar i dolyn" [From Above the Clouds and Valleys] (Odesa, 1903), "Z potoku zhyttia" [From the Stream of Life] (Kherson, 1905) and "Persha lastivka" [The Early Bird] (Kherson, 1905).*

Methods. *Research employs the methods of comparative history, biographies' historical analysis, and philological critique.*

Results. *An important call to innovation in Ukrainian literary process in the early twentieth century was the 1903 letter by Kotsiubynsky and Cherniavsky to Ukrainian writers. When compiling the almanac "From the Stream of Life", which would be entirely devoted to intelligentsia and consist exclusively of works on contemporary themes, in order to affirm the ability of Ukrainian literature to respond to the latest European art trends, Kotsiubynsky and Cherniavsky composed letters to a range of Ukrainian writers in February 1903. The letters were sent to Ivan Franko, Vasyl Stefanyk, Olha Kobylanska, Ivan Nechuy-Levytsky, Osyp Makovey, Mykhailo Starytsky, Liubov Yanovska, Ivan Lypa, Vasyl Shchurat, Panas Myrny and others. They were almost identical in content, reporting on the intention to "publish a collection of literary works (including poetry, short stories, novels, and dramas), which would present new, never printed before works dedicated mainly to the life of the modern intelligentsia, as well as to social, psychological, historical, and other topics...".*

"From the Stream of Life" collection was devised to continue enriching the contemporary Ukrainian literature, including both the prose written in a more traditional manner, such as "The Tour" by Nechuy-Levytsky, and more modernly composed literature, such as: "Ideas" by Kobylanska, which suggested a feminist sentiment, "The Lower Current. From the Diary" by Cherniavsky, which declared the principles of modernistic literature, "Two Days of Life" by Yanovska, "Silhouette" by Hrytsko Hryhorenko. "From the Depth: Clouds. Fatigue. Loneliness" by Kotsiubynsky, which appealed to members of Young Muse, whos literary focus was located on the aesthetic quality of disappointment, if not disillusionment and death.

Whereas the particular literature works, printed in both almanacs, might have been incompatible in terms of general mood, the majority of them were united by the characters' desire to seek and find their own personality. That, among other things, reflected the creative design of the compilers. A benchmark of theme and style of the almanac can be found in the very first short story by Yanovska - "Two Days of Life." It was an interesting attempt to creatively answer the issue, requested by the compilers – the intellectual's life. The story has only two episodes about two days within the family of a new Ukrainian intelligentsia member - "the son of endless space, cloudless sky, and southern steppe in a clear day" Mykola Pavlovysh and his wife, self-taught artist Hanna Mykhailivna.

Originality. *The article makes the first comprehensive analysis on the image of Ukrainian intelligentsia in the works, printed in the early twentieth century almanacs in Southern Ukraine.*

Conclusion. *Ukrainian writers aspired to perfectly define a new image of the twentieth century Ukrainian Homo sapiens, who apart from intelligence had to be endowed with a sense of patriotism and all the positive virtues, and was required to navigate the modern trends of European art. In that effort, they gladly responded to the invitation by the compilers of Southern Ukrainian literary almanacs to publish the works "about intellectuals for the intellectuals". However, as the almanacs' authors might have not discerned their "perfect reader" precisely, they captured this desired image on the pages of their works.*

Одержано редакцією 21.10.2015
Прийнято до публікації 22.12.2015